

Н. Казакова,
заступник директора
Наукової бібліотеки Національного університету
«Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У РОЗБУДОВУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НАУКМА

Національний університет «Києво-Могилянська академія» називаються одним із найбільш вдалих спільних проектів сучасної незалежної України і діаспори. За роки становлення Університету постала і потужна Наукова бібліотека, яка добре відома новітніми інформаційними технологіями і книжковими колекціями зокрема діячів та інституцій української діаспори. Переважна більшість публікацій про фонди Наукової бібліотеки НАУКМА містять докладну інформацію про бібліотечні колекції та архівні фонди, подаровані українською діаспорою. (1)

Метою цієї публікації - розвіяти деякі міфи і показати механізми співпраці Університету та Наукової бібліотеки з діаспорою, які врешті привели до загальновідомих позитивних результатів.

Розглянемо динаміку і зміст цілеспрямованої допомоги громадськості української діаспори Університету і зокрема Науковій бібліотеці.*

По-перше, протягом всієї історії український народ не мав іншої інституції, яка б справила більший вплив на розвиток його освіти, науки культури ніж Києво-Могилянська академія. Впродовж віків вона була виразником і носієм специфічних рис духовності українського народу, могутнім чинником формування його самосвідомості, джерелом ідей боротьби за віру і національну свободу. Тому з перших кроків її відновлення українська діаспора сприйняла це як Символ відродження Нації.

По-друге, тривалий час українська діаспора намагалася відродити на теренах інших країн українські високі школи та наукові інституції на зразок Всеукраїнської Академії наук: Українській вільний університет (Німеччина); Українську Господарську академію і Педагогічний інститут ім. М. Драгоманова (Чехословаччина); Українську-Могилянсько-Мазепинську академію (Канада), Українську Вільну Академію Наук (США, Канада) та ін.

По-третє, сама ідея відтворення КМА - НАУКМА, до певної міри об'єднала українську діаспору навколо конкретної справи.

І нарешті, спрацював фактор «ролі особистості в історії» - В'ячеслав Степанович Брюховецький навколо якого згуртувалися як кращі наукові

кадри так і провідники української ідеї, з яким, як одним із засновників Українського Народного РУХу вимушений був рахуватися і уряд України. Чому діаспора повірили В.С. Брюховецькому? Протягом 1989-1990 років В.С. Брюховецький здійснив декілька подорожей містами США й Канади. Він стажувався і викладав в Університетах США та Канади, брав участь у наукових симпозиумах, переговорах. За цей короткий час він не тільки зумів продемонструвати свій високий потенціал науковця, читаючи лекції студентам американських та канадських університетів, а й політика - одного з засновників Народного Руху України, виступаючи на численних зустрічах з представниками урядових та громадських організацій США та Канади, української діаспори цих країн. (2)

Відродження Університету, становлення його інфраструктури вимагало значного фінансового забезпечення. В спогадах С.І. Онищенко - фінансового директора НАУКМА (1992-2000), міститься багато цінної інформації про непрості фінансові ситуації Університету. Державного фінансування не вистачало. І керівництвом Університету була здійснена безпрецедентна інформаційна кампанія по висвітленню діяльності майбутнього Університету і створенню іміджу Університету як вищого навчального закладу світового рівня. Президент Університету В.С. Брюховецький вів переговори з міжнародними урядовими і громадськими організаціями (ЮНЕСКО) щодо отримання грантів, надання спонсорських внесків... До Надзірчої Ради Університету ввійшли відомі політики і громадські діячі Західної Європи та США: Збігнев Бжезінський (США), Богдан Гаврилишин (Швейцарія), Уіл Гудгаєр (Австрія), Роланд Піч (Німеччина), Юрій Шевельов (США). При Університеті були засновані такі інституції як «Могилянське братство», Києво-Могилянська

Фундація Америки, Міжнародний благодійний фонд відродження НаУКМА. (3)

Серед перших викладачів університету були відомі професори: Богдан Гаврилишин (Швейцарія), Уіл Гудгаер (Австрія), Єжи Лось (Польща), Лоуренс Майсек (Канада), Роландом Павільоніс (Литва), Роланд Піч (Німеччина), Юрій Шевельов: (США), Іван Фізер (США), Ярослав Розумний (Канада). Кожен з них по закінченню читання лекцій залишав у дарунок Науковій бібліотеці цінну наукову літературу. З перших днів відродження університету до Наукової бібліотеки почали надходити дарунки - книжки та періодика. Серед записів перших «сумарок» читаємо прізвища дарувальників з поза меж Академії: Рассел Морозюк (США), Іосаф Ладенко (Росія), "Brothes to Brothes"(СНІА), "Ukrainian Canadian Congress" (США), Петро Кравчук (Канада), "Народний Рух України" (США) тощо. Іосаф Ладенко з Новосибірська, подарував 43 книги, а Петро Кравчук Канади - 14 книг. Уродженець Харкова, Іосаф Ладенко трагічно втратив зір у дитинстві, але здолав всі перешкоди: закінчив школу з золотою медаллю, також відмінно закінчив відділення логіки філософського факультету Московського державного університету, з 1968 року після закінчення аспірантури працював у різних вузах та паралельно в Інституті історії, філології і філософії Сибірського відділення РАН, де і розробив концепцію інтелекту. Він один з перших представників української діаспори в Росії, хто відгукнувся і надіслав книжки до Бібліотеки відродженої Академії. (4) Петро Кравчук - журналіст, історик з Канади, автор публіцистичних та літературознавчих праць, подарував чи не перші видання, що надійшли до Фонду рідкісних та цінних видань (5). Нажаль фізично неможливо перерахувати прізвища всіх дарувальників...

До певної міри процес навчання став можливим завдяки підручникам і науковій літературі, надісланої фірмою "Brothes to Brothes"(CUJA), "Ukrainian Canadian Congress" (Канада), Народним Рухом України. Всього у 1992 році було отримано 15060 прим., подаровані "Brothers to Brothers" становили понад 10 тис. Практично всі вони були англійською мовою. В подальшому дублетні примірники підручників як з гуманітарних так і природничих дисциплін, були за книгообміном передані до багатьох шкіл, колегіумів, університетів України.

На сьогодні з 430 тис. прим, бібліотечного фонду - майже четверту частину становить література, подарована українською діаспорою. Серед них - 32 особисті (приватні) книжкові колекції та 3 бібліотечні зібрання від установ української діаспори: Канади - від Української Вільної Академії наук та мистецтв та Консисторії Української Православної Церкви; США - від Української Вільної Академії. Відомості про дарувальників та їх колекції представлені на сайті НБ НАУКМА у розділі «Фонд колекцій» (www.library.ukma.kiev.ua/index.php?id=38).

Більшість з них надійшли завдяки сприянню керівництва університету і особисто В'ячеслава Степановича Брюховецького. Саме його принцип побудови наукової бібліотеки на базі фундаментальних особистих колекцій ліг в основу формування бібліотечної колекції сучасної НБ НАУКМА.

* Допомогу Університет отримували і отримують від державних та громадських установ та організацій багатьох країн світу, але це питання в даній статті не розглядається.

Завдячуючи дарувальникам з української діаспори студенти та викладачі нашого Університету мають можливість використовувати в навчальному процесі та наукових студіях твори видатних представників української науки, культури, освіти, які були видані науковими інституціями української діаспори. Це твори М. Грушевського, Н. Василенко-Полонської, Туган-Барановського, В. Терещенка, В. Липинського, Д. Донцова, художні твори В. Барки, Є. Маланюка, Т. Осьмачки, які ще не були перевидані в Україні.

Завдяки зібранням М. Богачевської-Хомяк, Є. Лащика, В. Старицько-го, А. Кулик, П. Одарченка, О. Зуєвського Б. Стебельського наші читачі мають доступ до праць відомих зарубіжних вчених з різних галузей знань. Важливою складовою колекцій представників української діаспори є українські періодики: «Арка», «Сучасність», «Визвольний шлях», «Пороги» (Аргентина), «Літературно-науковий вісник» (Львів, НТШ), «Український вісник», «Український історик», «Український комбатант», «Листи до приятелів» тощо.

Основними засадами співпраці НБ НАУКМА з українською діаспорою є відкритість і працездатність. Так, так працездатність: оперативність реагування на пропозиції, своєчасні відповіді, контакти з науковими інституціями діаспори, створення сприятливих умов для збереження і розвитку колекцій, робота по їх опрацюванню і надання інформації через ЕК за допомогою опції «Дарувальник». Так, дружина науковця-лісівника Ярослава Головача, після

тривалого спілкування і ознайомлення з підготованим і виданим НБ НаУКМА «Каталогом книгозбірні Ярослава Головача» звернулася з пропозицією виділення нею асигнувань для поповнення колекції цінними сучасними науковими видання. Однією з непростих ділянок роботи НБ НаУКМА по отриманню колекцій, зібрань, дарунків є пошук та залучення коштів для сплати їх доставки.

Важливим елементом роботи з дарунками діаспори є робота зі ЗМІ (радіо, преса, телебачення). Практично кожна з колекцій або тематичних книгозбірень, подарованих мала презентацію в стінах Університету, на якій були або самі дарувальники, або їх представники. Інформація про подаровані колекції з'являється і в пресі України. (7)

Майже п'ять років при бібліотеці працює Науковий архів, переважну частину особових фондів якого становлять фонди української діаспори. Завдяки зусиллям працівників НБ НаУКМА він постійно поповнюється. Ведеться активне листування як з дарувальниками так і посередниками, які допомагають розшукати потенційних дарувальників. На сьогодні ми маємо в архіві цінні матеріали: автографи Петра Одарченка, рукописи Сави Зеркаля, листування Михайла Семенка з відомими громадськими діячами, оригінали матеріалів з таборів Ді-Пі (архів Ольги та Ярослава Дужих) тощо. І вся ця робота спрямована перш за все не пошук раритетів, а головне - зберегти для майбутніх поколінь документальну історію. (6) Відомості про особові архівні фонди діячів української діаспори можна знайти на сайті НБ НаУКМА (<http://www.library.ukma.kiev.ua/index.php?id=39>).

В контактах з українською діаспорою Бібліотека не є пасивним споживачем, Нею також здійснюються заходи на допомогу діаспорі. Так, згідно угод по поширенню літератури, яка надходить у великій кількості примірників, підписаних НаУКМА з УВАН (Канада), УПЦ (Канада) та УВАН (США) Науковою бібліотекою здійснюється значна робота по отриманню, опрацюванню та розповсюдженню цих масивів літератури: з бібліотечного зібрання УВАН (Канада) передано літературу до 150 бібліотек України; з УПЦ (Канада) - більш ніж до 50 бібліотек та церков; протягом 2005 року літературу із зібрання УВАН (США) отримали 51 установа та бібліотека і ця акція триває. Науковою бібліотекою здійснюються і акції по розповсюдженню видань певних акторів - представників української діаспори. Серед останніх акцій розповсюдження книг Даниліва В.-Ю. «Солідарність і солідаризм», Євгенії Сакевич-Даллас «...Не вмирає душа наша : доля сироти з українського голодомору».

Крім літератури Наукова бібліотека НаУКМА потребувала асигнувань на меблі та устаткування. Суттєву допомогу надали внески десятків українських громадян з різних країн саме на такі потреби. За роки існування НБ НаУКМА значний внесок на розбудову її внесли родини Даниленків (Наталі та Іван), Джулів (Павла та Ірени) зі США, коштом яких здійснено придбання меблів (столи і стільці) для Дослідницької читальної зали. Завдяки меценатським внескам Дужих Ольга та Ярослав та Михайла Семенця обладнано Науковий архів НБ НаУКМА: придбано необхідне устаткування та канцелярські прилади.

Протягом двох останніх років здійснюється найбільший проект з підтримки Наукової бібліотеки українською діаспорою - реконструкція і устаткування нового приміщення Бакалаврської бібліотеки. Початок і основний внесок на цей проект надійшли від Тетяни і Омеляна Антоновичів. (8) Зараз до цього проекту приєдналися десятки українців діаспори. Прізвища їх, як і прізвища меценатів та дарувальників з України буде увічнено в Меморіальних експозиціях першого поверху.

Давній друг і прихильник Наукової бібліотеки Олексій Коновал у статті «Бібліотека Паславського - Києво-Могилянській академії» наводить слова з листа-подяки В. Брюховецького Юрію та Вірі Паславським, якими ми можемо узагальнити всю нашу шану і подяку друзям, прихильникам відродженої Академії: «З глибокою подякою ми приймаємо Вашу пожертву на відродження університету Києво-Могилянська академія», Тільки спільними зусиллями всього українського народу нам вдасться ввести Україну в світове співтовариство рівноправним членом, а не залежним від будь-кого васалом. Український народ вистраждав це право своєю тяжкою історією. Народ наш талановитий, працьовитий. Він має прекрасне молоде покоління, якому лишень треба допомогти здобути високу освіту, - і тоді це молоде покоління докінчить побудову реально незалежної демократичної України. Тобто завершить справу, який присвячували своє життя найкращі сини й дочки нашого народу. Ще раз щиро дякую Вам за щедрий дарунок». (9)

Розвивається Академія, зростає її Бібліотека, яку за правом називають в університеті

найголовнішою творчою лабораторією. Кожен, хто доклав зусиль до творення сучасної наукової бібліотеки славетного університету - підтримав українську науку й освіту. І університет, і Бібліотека мають багато ідей, планів. А наразі заявлена тема виступу, впевнені, ще неодноразово привертатиме увагу дослідників як феномен відродження меценатства та благодійництва.

Список використаної літератури:

1. Бібліотека Національного університету "Києво-Могилянська академія": історія та відродження / Ярошенко Т., Бугасова Т. // "Києво-Могилянська академія в історії України": (до 380-річчя від заснування Києво-Могилянської академії): Тези доп. міжнар. наук, конф., м. Київ, 13-15 жовт. 1995 р. / Відп. за вип.: В.К. Маньківський, З.Л. Хижняк, Л.Ю. Копань; НаУКМА. - К.: Вид. дім "KM Academia", 1995. - С. 43-45; Бібліотечні колекції наукової бібліотеки Національного університету "Києво-Могилянська Академія" / О.І. Бекішева, Н.В. Казакова, Т.О. Ярошенко // Наукові записки НаУКМА: Спец, вип.: Т. 9. - 4.1/ НаУКМА. - К., 1999.-С.49-55; Бібліотечні колекції української діаспори в науковій бібліотеці Національного університету "Києво-Могилянська Академія" / О.І. Бекішева, Н.В. Казакова, Т.О. Ярошенко // Історія бібліотечної справи в Україні: 36. наук, пр.- Вип. 3 / М-во культури і мистецтв України. НПБ України. - К., 1999. - С.77-88; Ярошенко Т.О. Серце університету: "Університет - це лише група будинків, зібраних навколо Бібліотеки. Бібліотека - це наш Університет": Інтерв'ю з Т. Ярошенко / Записала О. Грибенко // Кн. огляд. - 2001. - № 12. - С 61-62; Ярошенко Т.О. Відроджена бібліотека відродженої Академії // Культура і життя. - 2002.- 20 листоп. - С.4; Казакова Н.В. Особисті бібліотечні колекції у фондах Наукової бібліотеки Національного університету "Києво-Могилянська академія" // Історичні колекції в бібліотеках: проблеми зберігання, вивчення і реконструювання: Матеріали Міжнародної наук. конф.,м. Одеса, 18-19 верес, 2004 р. / Наук. б-ка Одес. Нац. ун-ту ім. І. І. Мечнікова.- Одеса, 2004. - С.77-87. - Бібліогр. 6 назв.
2. Брюховецький доповідатиме в Трой // Свобода. - 1990.- 7 берез. - С.1.- Участь В. Брюховецького у заходах по вшануванню Т. Шевченка та його виступ; Брюховецький у Філії Українського [К[атолицького] Університету] в Чикаго // Свобода.- 1990.- 15 берез. - С. 4.- Про виступ В. Брюховецького на одному з семінарів "Сучасні проблеми в Україні" 25 січня 1990 р.; В Чикаго створено Товариство сприяння Рухові // Народ, воля.— Скрантон, ПА, 1990.-18 січ.- С 6- Про участь В. Брюховецького в його роботі та найближчі виступи В. Брюховецького про РУХ;
3. Онищенко Є.І. Воскресіння Академії: Спогади про відродження Києво-Могилянської академії та його учасників. - К.: Вид. дім «KM Академія», 2004.- 94 с: іл.
4. Ладенко И. С. Развитие интеллекта в образовании и освоение интеллектуальных технологий: методологическая концепция комплексной программы исследований / И.С. Ладенко, Г.П. Волкова. - Новосибирск, 1994; Ладенко И.С. Библиография научных трудов /Ладенко, И.С.- Новосибирск, 1994; Ладенко И. С. Концептуальные основы теории интеллектуальных систем (систематизация методологических основ интеллектики) / И.С. Ладенко, В.И. Разумов, А.Г. Теслинов. - Новосибирск: НОЗ ПТСиС, 1994; Интеллект, человек и компьютер / Отв. ред. И.С. Ладенко. - Новосибирск: Нонолет, 1994; Философы России 19-20 столетий: биографии, идеи, труды /Ред. А.В. Иванов ... [и др.]. - М. : Книга и бизнес, 1993; Образование и культура: Ежегодник /Ред. И.С. Ладенко. - Новосибирск : [б. в.], [б.р.]
6. Бібліотека і архів - єдиний інформаційний простір / Н.В. Казакова, О.О. Циганенко // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія»: Т.20: Спец. ВИП. - Ч.1 / НаУКМА. - К., 2002. - С.60- 63. - Бібліогр. 8 назв.
7. Казакова Н.В. Видання Української Вільної Академії Наук у Канаді в бібліотеках України // Бібліотечна планета. - 2000.- № 4.- С.19; Казакова Н.В. Книжкова виставка Олега Зуєвського // Слово і час. - 2002.- № 5- С.94; Ярошенко Т.О. Книжкова колекція Петра Одарченка - в Україні // Літ. Україна. - 2002. - 21 берез. - С.10; Ярошенко Т.О. Колекція Петра Одарченка - в Україні // Укр. культура. - 2002. - № 4-5. - С. 32; Казакова Н.В. Культурологічний проект НБ НаУКМА «Вибраний Олег Зуєвський: матеріали до біографії» // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Тези першої між народ. Наук. Конф., 8-10 берез. 2006 р., м. Львів / М-во освіти і науки України, Укр. Всесвітня Координаційна Рада, Між народ. Ін-т освіти, культури та зв'язків з діаспорою. - Львів, 2006-С. 185-187.
8. Американець Омелян Антонович дав один мільйон доларів на реконструкцію бакалаврської

бібліотеки Києво-Могилянської академії // Хрещатик.- 2004.- 5 жовт.; Ярошенко Т.О. Від Петра Могили до Омеляна Антоновича : бібліотека відродженої академії // Свобода. - 2005. - 8 квіт. - С.25; Від Петра Могили до Омеляна Антоновича: слово про відроджену бібліотеку знаменитого університету : Розмова з директором Наукової бібліотеки НаУКМА Т.О. Ярошенко / Розмовляв В. Бурбан // Дзеркало тижня . - 2005. - 23 квіт .- С. 25,

9. Українські вісті. - 1992. - 14 черв. - Підпис: Ол. Сергієчко: псевдо Ол. Коновала.